

TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEK AZ EURÓPAI UNIÓBAN

REGIONAL DIFEERENCES IN THE EUROPEAN UNION

Csaba Sarudi, Dr., egyetemi tanár
Kaposvári Egyetem, Gazdaságtudományi Kar
Regionális gazdasági- és Statisztika Tanszék
Address: Guba Sándor u. 40. 7400, Kaposvár, Hungary
Tel.: +3682/505-940
E-mail: sarudi.csaba@ke.hu

Barna Katalin Molnárné, Dr., Ph.D., egyetemi adjunktus
Kaposvári Egyetem, Gazdaságtudományi Kar
Pénzügy és Számvitel Tanszék
Address: Guba Sándor u. 40. 7400, Kaposvár, Hungary
Tel.: +3682/505-800/355
E-mail: barna.katalin@ke.hu

Bernadett Kovács, Horváthné Dr., egyetemi adjunktus
Kaposvári Egyetem, Gazdaságtudományi Kar
Regionális gazdasági- és Statisztika Tanszék
Address: Guba Sándor u. 40. 7400, Kaposvár, Hungary
Tel.: +3682/505-800/376
E-mail: kovacs.bernadett@ke.hu

TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEK AZ EURÓPAI UNIÓBAN

REGIONAL DIFFERENCES IN THE EUROPEAN UNION

Keywords:

development differences, regional differences

Abstract

The economic differences across the EU-15 became moderate in the long term; the performance of less developed countries and regions levelled up to the EU average. The enlargements in 2004 and 2007 although increased the development imbalance, from 1.7 times in 2000 to 4.1 times in 2007; while the development gap between least and best developed regions increased to 9 times from 4.4 times. The poorest regions of the EU are found in the central-eastern countries. In 2000 only Bulgarian, Romanian and Polish regions belonged to the poorest 15 regions of the EU, in 2007 Northern Great Plain and Northern Hungary appeared on this list, too. Each of the least developed regions is situated in the CEEC countries and along the eastern border of the EU.

The study examines and compares the development of regions in European Union and Central-Eastern Europe. In the latter country group case's, it presents the development of regions inside single countries, so inside special economic places.

The EU-wide studies show, that the four least-developed EU-countries (Greece, Portugal, Spain, Ireland) had lower per capita GDP in 1960 than EU-15 average: Portugal 40, Greece 43, Spain 57, Ireland 61 per cent level reached. By 2000 Portugal and Greece 68, Spain 82, Ireland 115 per cent level reached.

If we ignore Luxemburg, because of its small size, the developmental differences is 3,1 fold in 1960, and 1,7 fold in 2000, between the most- and least-advanced EU-15 countries. The developmental differences between EU-15 countries has moderated in the longer term, so performance of the less developed countries has approached the EU average.

On 1 Maj, 2004 was the most important enlargement of European Union. The developmental differences between the most- and least-advanced countries increased (calculated 134% in Ireland and 43% in Latvia) from 1,7- to 3,1 fold, because of accession of Cyprus and Malta, 2000 per year by 2004.

The developmental differences further increased in 2007 because of accession of Bulgaria and Romania. Per capita GDP of Bulgaria and Romania was 38 or 40% of average of EU-25 in the year of accession, so the developmental differences between the most- and least advanced countries increased (calculated 148% in Ireland and 38% in Bulgaria) from 3,1- to 4,1 fold, 2004 per year by 2007.

The differences in territorial development are even greater **in all of EU regions**. The developmental differences measured by GDP was 5,2 fold between the most-advanced Inner London and the least-advanced Iperios in 2000.

This difference increased to 8,4 fold at expansion of the EU-25, and to 13 fold at expansion of the EU-27 (calculated Inner London 334 and North-West Bulgaria 26%).

Spatial policy also pay a particular attention to the exploration of regional differences within single countries. The performance of the most advanced region was twice as big as the least advanced ones in 2000 and 2007, meanwhile this difference increased from 2 to 2,5 fold in the recently joined Central-Eastern European countries.

Considering the second most advanced and the least developed region, it may be concluded, that the regional differences are less in the Central-Eastern Europe. The regions are more homogeneous, so the level of development is closer together than in Western Europe.

The Central-Eastern Europe wide studies show, the former socialist countries' economic performance declined in the millenium. The highest level of development has been reached by Czech Republik and Slovenia. The two countries, mentioned about it was the most advanced Central-Eastern European countries in 2007 at the recent accession. Contrast, per capita GDP of Romania and Bulgaria has been only 38 or 42 per cent of average of EU-27. This rate was 63% in Hungary. Czech, Slovak, Hungarian and Polish regions were on the top list of Central-Eastern European countries in 2000. Between above regions, only the development of Prague has been higher than average of EU.

All the NUTS-2 regions of Central and Eastern countries were on the 2007th year's top list and performance of four regions (Prague, Bratislava, Central Hungarian, Zahodna Slovenija) has been higher than the average of EU. Between the 15 poorest regions only Romanian, Bulgars and Polish region were in 2000, however, Northern Plains and Northern Hungary also appeared on the list in 2007. There were seven-fold differences, between the regions with extreme (highest and lowest) value (North-East in Romania, Severozapaden in Bulgaria and Prague) in 2000 and 2007.

The richest regions are usually located in the area with capital (Prague, area of Bratislava, Central Hungary, Mazowieckie), or near the capital (Stredni Cechy, Jihovichod, Jihozápad in Czech Republik) or rather by the borders of states accessioned previously to EU. **This is the characteristics of economic structure in Central-Eastern Europe.** The poorest regions are located along the eastern borders of EU (5 in Bulgaria, 5 in Romania, 3 in Poland and 2 in Hungary).

On the basis of regional performance, **Prague stands out** (the capital is autonomous, NUTS-2 level, territorial units) which was the 5th – with 42,800 euros per capita GDP – in the development order in 2007.

In Hungary, three regions – **Central Hungary, Western Transdanubia, Central Transdanubia** – are permanently on **the top of the list**. Southern Transdanubia and Southern Great Plains are in the middle of the list, lagging significantly behind the leading group. Northern Hungary and Northern Great Plains are at the end of the list, with slightly worsening position. The development of the Hungarian regions – with the exception of Central Hungarian including the capital city – is significantly below the average of the EU-27. GDP per capita of Hungary was 37% less than the average of the EU in 2007.

Before the accession, a moderate economic performance was showed by the regions of Central-Eastern Europe. Most of the regions (46 of 53) have not accomplished even the half of the average of the EU. The measure of the regional differences – depending on the pace of the economic development – has been different in the single member states, but it has increased totally. In the millenium, between the performance difference of the most advanced and most backward region was the lowest rate in Bulgaria and Romania. In the other countries the differences were more than twice. By 2007, the differences of regional development were the lowest in Bulgaria and Poland. Under seven years, **the economic inequality between the regions has increased** not only in the single countries, but in all the analysed member states.

Kulcsszavak:

fejlettségbeli eltérések, regionális különbségek

Kivonat

A gazdasági fejlettség közötti különbség az Európai Unió 15 tagállama között hosszabb távon mérséklődött, a kevésbé fejlett tagországok és régiók teljesítménye közeledett az uniós átlaghoz. A 2004. és 2007. évi bővítések növelték a fejlettségbeli eltéréseket, amelyek mértéke a tagországok között a 2000. évi 1,7-szeresről 2007-re 4,1-szeresére emelkedet, a legfejlettebb és a legfejletlenebb régió fejlettségi különbsége pedig 4,4-szeresről 9-szeresre nőtt. Az Unió legszegényebb régiói a kelet- közép- európai országokban helyezkednek el. 2000-ben még csak bulgár, román és lengyel régiók tartoztak az Unió legszegényebb 15 régiója közé, 2007-ben viszont már megjelent a listán Észak-Alföld és Észak-Magyarország is. A legelmaradottabb régiók mindegyike Kelet-és Közép- Európa országaiban található és az Európai Unió keleti határai mentén helyezkedik el.

A tanulmány a tagországok és régiók közötti területi különbségeket az Európai Unió és Közép-Kelet-Európa szintjén vizsgálja és hasonlítja össze. Az utóbbi ország-csoport esetében a régiók fejlettségét az egyes országokon belül, vagyis a konkrét nemzeti gazdasági terekben is bemutatja.

Az **uniós szintű vizsgálatokból** kiderül, hogy a négy legkevésbé fejlett EU-tagország (Görögország, Portugália, Spanyolország, Írország) 1960-ban az EU-15 átlagához viszonyítva alacsony szinten állt az egy főre jutó GDP vonatkozásában: Portugália 40, Görögország 43, Spanyolország 57, Írország 61 százalékos szintet ért el. 2000-re Portugália és Görögország 68, Spanyolország 82, Írország 115 százalékos szintre jutott.

Ha Luxemburgot – a kis méretére tekintettel – figyelmen kívül hagyjuk, akkor 1960-ban 3,1-szeres, 2000-ben 1,7-szeres fejlettségi szintkülönbség állt fenn az EU-15 legfejlettebb és legkevésbé fejlett tagországa között. Hosszabb távon tehát mérséklődtek az Unió 15 tagállama közötti fejlettségi különbségek, a kevésbé fejlett tagországok teljesítménye közeledett az uniós átlaghoz.

2004. május 1-én az Európai Unió történetének legjelentősebb bővítésére került sor. A nyolc kelet-európai ország, valamint Ciprus és Málta csatlakozása következtében az Unió legfejlettebb és a legkevésbé

fejlett tagországai közötti fejlettségi szintkülönbség (Írország 134%-os és Lettország 43%-os adatával számolva) a 2000. évi 1,7-ről 2004-re 3,1-szeresére emelkedett

A 2007. évi bővítés alkalmával belépett Bulgária és Románia tovább növelte az Unió fejlettségi eltéréseit. A két ország GDP/fő mutatójának értéke a csatlakozás évében az EU-25 átlagának 38, illetve 40 százalékát tette ki, ennek következtében a legfejlettebb és legelmaradottabb tagország fejlettségi szintkülönbsége a 2004. évi 3,1-szeresről 2007-re (Írország 148%-os és Bulgária 38%-os mutatójával számolva) 4,1-szeresére változott.

A **területi fejlettségi különbségek** még markánsabban jelentkeznek, ha azokat nem országosan, hanem az **Európai Unió összes régiójának szintjén** hasonlítjuk össze.

2000-ben az egy főre jutó GDP-ben mért fejlettségi különbség – a legfejlettebb Belső London és a legelmaradottabb Iperios között – 5,2-szeres volt. A 25 tagúra való bővüléskor ez a különbség 8,4-szeresére, a 27 tagúra való bővüléskor pedig (Belső London 334%-os és a bulgár Észak- Nyugat 26%-os indexével számolva) már 13-szorosára nőtt.

A területfejlesztési politika kiemelt figyelmet fordít az egyes országokon belül a régiók között fennálló különbségek feltárására is. A 15 régi tagállam átlagában 2000-ben és 2007-ben a legfejlettebb régió teljesítménye kétszer akkora volt, mint a legelmaradottabbé, eközben az újonnan csatlakozott közép-kelet-európai országokban ez az eltérés 2-szereséről 2,5 - szeresére nőtt. Ha viszont nem csak a szélső értékeket, hanem a második legfejlettebb, és a legfejletlenebb régió fejlettségét vesszük szemügyre, akkor megállapítható, hogy a területi eltérések a közép-kelet-európai országokon belül kisebbek, a régiók homogénebbek, vagyis a fejlettségi szintjük közelebb áll egymáshoz, mint Nyugat-Európában.

A **kelet-közép-európai szintű vizsgálatok** azt mutatják, hogy az EU-ba belépő volt szocialista országok három évtizeddel azelőtti közel azonos gazdasági teljesítménye az ezredfordulóra jelentősen differenciálódott, a legmagasabb fejlettségi szintet a Cseh Köztársaság és Szlovénia érte el. 2007-ben, az Unió újabb bővülésének évében ugyancsak ez a két ország volt a legfejlettebb kelet-közép-európai ország, ezzel szemben Románia és Bulgária egy főre jutó bruttó hazai terméke a 27 tagú Közösség átlagának mindössze a 38, illetve a 42 százalékát tette ki. (Magyarországon ez az arány 63 % volt.)

A kelet-közép-európai országok régióinak 2000. évi 15-ös toplistáját cseh, szlovák, magyar és lengyel régiók képezték, közülük csak Prága fejlettsége haladta meg az Unió átlagát. A 2007. évi toplistán – Bulgária kivételével – már minden NUTS-2 régióval rendelkező közép-kelet-európai ország képviseltette magát, és négy régió (Prága, Pozsony, Közép-Magyarország, Zahodna Slovenija) teljesítőképessége meghaladja az Európai Unió átlagát. A kelet-közép-európai országok 15 legszegényebb régiója között 2000-ben csupán román, bulgár és lengyel régiók szerepeltek, 2007-ben viszont már megjelent a listán Észak-Alföld és Észak-Magyarország is. A regionális teljesítőképesség szélsőértékeit (a legalacsonyabb és legmagasabb értékeit) képviselő régiók (a romániai Észak- Kelet, illetve a bulgáriai Severozapaden és Prága) között 2000-ben és 2007-ben egyaránt hétszeres különbség mutatható ki.

Kelet-Közép-Európa gazdasági térszerkezetének jellegzetessége, hogy a leggazdagabb régiók általában a fővárosokat magukba foglaló térségek (Prága, Pozsonyi körzet, Közép-Magyarország, Mazowieckie), vagy azok közelében helyezkednek el (Csehországban: Strední Čechy, Jihovíchoď, Jihozápad), illetve az Unióhoz korábban csatlakozott államokkal határosak (Szlovénia). A legszegényebb régiók pedig az Unió keleti határai mentén fekszenek (5 Bulgáriában, 5 Romániában, 3 Lengyelországban, 2 Magyarországon).

Kelet-Közép-Európában a **regionális teljesítőképesség alapján kiemelkedik Prága** (a főváros önálló NUTS 2-es területi egység), amely 2007-ben a 42 800 eurós egy főre vetített GDP-vel az Unió régióinak fejlettségi sorrendjében az előkelő 5. helyet foglalta el. **Magyarországon** tartósan három régió – **Közép-Magyarország, Nyugat-Dunántúl, Közép-Dunántúl** – áll az élen, tőlük jelentősen elmaradva Dél-Dunántúl és Dél-Alföld alkot egy „középmezőnyt”, és kissé romló pozícióban Észak-Magyarország és Észak-Alföld áll a régiók sorának végén. A magyar régiók fejlettsége – a fővárost is magában foglaló Közép-Magyarország kivételével – számottevő elmaradást mutat az EU-27 tagállamokhoz képest. 2007-ben Magyarország egy főre jutó GDP-je 37%-kal volt kevesebb, mint az uniós átlag.

A kelet-közép-európai országok régiói a csatlakozást megelőzően visszafogott gazdasági teljesítményt mutattak, régiók többsége (53-ból 46) az uniós teljesítőképesség felét sem érte el. A **tagországon belüli regionális különbségek** - a gazdasági fejlődés ütemének függvényében – régióként eltérően alakultak, összességében növekedtek. Az ezredfordulón a legfejlettebb és a legelmaradottabb régió teljesítménye közötti eltérés Bulgáriában és Romániában volt a legkisebb mértékű, a többi országban az eltérések több mint kétszeresek voltak. 2007-re a helyzet annyiban változott, hogy Bulgária mellett Lengyelországban volt a legalacsonyabb a régiók fejlettségi különbsége. Hét év alatt a régiók közötti gazdasági egyenlőtlenség tehát nemcsak az egyes országokban külön-külön, hanem a vizsgált tagállamok együttesét tekintve is nőtt.

BEVEZETÉS

Területi különbségek alatt az egyes térségek (országok, régiók) közötti fejlettségbeli eltéréseket értjük. A területi különbségek kiváltó okai között megtaláljuk a történelmi hatásokat, a természeti-táji adottságokat, a stabil vagy átalakuló gazdasági szerkezetet, és a földrajzi fekvésből adódó eltéréseket. A területi különbségekben kifejezésre jutnak a gazdasági növekedés, a gazdasági aktivitás, a munkanélküliség, a jövedelmek, a demográfiai viszonyok, az infrastrukturális ellátás, a tőkevonzó képesség és számos más tényező hatása.

Az Európai Unión belül a regionális egyenlőtlenségek kezelése a legnagyobb problémák közé tartozik, hiszen „az integrációs folyamat annál inkább polarizál, minél inkább eltérő a tagországok gazdasági fejlettségi foka és gazdasági szerkezete. Hatékony kompenzációs eszközök alkalmazása nélkül az integráció inkább kiélezi, mint kiegyenlíti a partnerek közötti fejlettségi szint különbségeit”. (Kengyel 2004, 65.p.).

A fejlettségbeli különbségek tették fontossá egy olyan szolidaritási politika bevezetését, ami a tagországok számára lehetőséget nyújt a területi (strukturális) egyenlőtlenségek mérséklésére. Ha az Európai Unió egyik fő céljaként nem vállalná fel a jövedelem és életszínvonalbeli különbségek csökkentését, akkor az egész integráció jövőjét sodorná veszélybe, hiszen a különböző régiókban élő emberek számára elfogadhatatlanná válna, hogy jelentősen eltérő feltételek között éljenek. Természetesen nem lehet reális cél a teljes kiegyenlítődség elérése sem, mert a régiók történelmi és földrajzi adottságai eltérőek és erőforrásai, társadalmi elvárásai is különböznek egymástól. Mindezek a tényezők a különbségek fennmaradásának irányába hatnak. Emellett a kiegyenlítést szolgáló területfejlesztési támogatási rendszer sem képes ellensúlyozni a piaci indíttatású fejlesztések differenciáló hatását, mert az utóbbiak volumene jelentősen meghaladja a területfejlesztési támogatásokat.

CÉLKITŰZÉSEK ÉS MÓDSZEREK

A tanulmány az Európai Unió és Közép-Kelet-Európa szintjén vizsgálja és hasonlítja össze a tagországok és régiók közötti területi különbségeket. Az utóbbi ország-csoport esetében a régiók fejlettségét az egyes országokon belül, vagyis a konkrét nemzeti gazdasági terekben is bemutatja.

A területfejlesztésben a területi különbségek vizsgálatára leggyakrabban használt egy főre jutó bruttó hazai termék GDP mutatót alkalmazzuk. A mutató egy ország vagy régió termelését (teljesítményét) méri, és alkalmas az egyes országok vagy régiók fejlettségi

fokának mérésére, összehasonlítására. Az összehasonlítások mindig vásárlóerő-paritáson (PPS) történnek.

A következőkben az Unió tagországainak és régióinak fejlettségi különbségeit tekintjük át. Az elemzéseknel a közösségi vagy az országos átlagtól való eltéréseket és az eltérések mértékét vizsgáljuk.

EREDMÉNYEK

1. Tagállamok közötti fejlettségi különbségek

A négy legkevésbé fejlett EU-tagország (Görögország, Portugália, Spanyolország, Írország) 1960-ban az EU-15 átlagához viszonyítva alacsony szinten állt az egy főre jutó GDP vonatkozásában: Portugália 40, Görögország 43, Spanyolország 57, Írország 61 százalékos szintet ért el. 2000-re Portugália és Görögország 68, Spanyolország 82, Írország 115 százalékos szintre jutott. A leglátványosabb fejlődést Írország produkálta, amely az élvonalba küzdötte fel magát egy jóval átlag alatti pozícióból. Ugyancsak figyelemre méltó Finnország mutatós előrelépése az uniós átlag fölé. Az ezredforduló tájékán a 15 tagállam közül már csupán a három mediterrán ország fejlettsége volt az átlagos színvonal alatt, de azok teljesítménye is közeledett az uniós átlaghoz (Sarudi, 2003).

Ha Luxemburgot – a kis méretére tekintettel – figyelmen kívül hagyjuk, akkor *1960-ban 3,1-szeres, 2000-ben 1,7-szeres fejlettségi szintkülönbség állt fenn* az EU-15 legfejlettebb és legkevésbé fejlett tagországa között. *Hosszabb távon tehát mérséklődtek az Unió 15 tagállama közötti fejlettségi különbségek*, a kevésbé fejlett tagországok teljesítménye közeledett az uniós átlaghoz. A felzárkózásban eleinte főleg az integrációból származó gazdaságszerkezeti, termelékenységi és foglalkoztatási tényezők játszottak szerepet, az 1990-es évek óta viszont már érvényesült az Unió regionális politikai támogatásainak kedvező hatása.

2004. május 1-én az Európai Unió történetének legjelentősebb bővítésére került sor. A 10 új tagország csatlakozása a Közösség területét 22,5%-kal, a lakosságszámát 19%-kal növelte meg. A csatlakozó országok gazdasági ereje és átlagos fejlettségi szintje jóval elmaradt a korábbi tagországokétól. Vásárlóerő-paritáson számított bruttó hazai termékük egytizede volt a 15 régebbi tagállaménak, az egy főre jutó GDP-jük (vásárlóerő-paritáson számolva) pedig alig érte el a régebbi tagországok felét. A 2004. évi *csatlakozás következtében* az Unió legfejlettebb és a legkevésbé fejlett *tagországai közötti fejlettségi szintkülönbség*

(Írország 134%-os és Lettország 43%-os adatával számolva) a 2000. évi 1,7-ről 2004-re **3,1 – szeresére emelkedett.**

A 2007. évi bővítés alkalmával belépett Bulgária és Románia tovább növelte az Unió fejlettségi eltéréseit. A két ország GDP/fő mutatójának értéke a csatlakozás évében az EU-25 átlagának 38, illetve 40 százalékát tette ki, ennek következtében a legfejlettebb és legelmaradottabb tagország fejlettségbeli *különbsége* a 2004. évi 3,1-szeresről **2007-re** (Írország 148%-os és Bulgária 38%-os mutatójával számolva) **4,1-szeresére változott** (Táblázat 1).

Táblázat 1 Az egy főre jutó GDP (PPS) az Európai Unió tagországaiban, 1960-2007 (EU-15⁴=100%)

Ország	EU-15= 100%					EU-25 = 100%			EU-27 =100%		
	1960	1980	2000	2004	2007	2000	2004	2007	2000	2004	2007
Ausztria	95	106	114	113	110	124	122	119	131	129	123
Belgium	99	109	107	109	104	118	118	112	126	124	116
Dánia	116	106	119	109	109	131	118	117	132	125	121
Finnország	88	97	104	101	106	115	110	114	117	116	118
Franciaország	106	112	101	98	97	111	107	105	115	112	108
Görögország	43	64	68	74	83	74	81	89	84	85	93
Hollandia	113	106	111	114	118	124	124	127	134	130	132
Írország	61	64	115	124	133	128	134	143	131	141	148
Luxemburg	169	128	195	219	246	212	239	265	244	251	275
Nagy-Britannia	123	104	100	108	105	110	117	113	119	123	117
Németország	123	117	106	101	104	116	110	112	118	116	116
Olaszország	88	102	102	94	93	115	102	100	117	107	103
Portugália	40	55	68	65	68	81	71	73	78	75	76
Spanyolország	57	71	82	88	94	90	96	102	97	101	105
Svédország	123	112	107	105	90	111	113	96	126	120	123
EU-15	100	100	100	100	100	110	109	108	115	114	112
Ciprus			76	80	84	84	87	90	89	91	94
Csehország			56	66	72	61	71	77	68	75	80
Észtország			40	49	61	45	53	66	45	56	69
Lengyelország			39	44	49	44	48	53	48	51	54
Lettország			31	40	50	34	43	54	37	46	56
Litvánia			36	45	53	39	49	57	39	51	59
Magyarország			50	56	56	56	61	60	55	64	63
Málta			..	65	68	61	71	74	84	74	76
Szlovákia			46	50	61	51	54	65	50	57	68
Szlovénia			67	73	79	74	79	86	80	83	89
EU-10*			39	50	56	49	55	60	52	58	60
EU-25			87	92	93	100	100	100	105	105	104
Bulgária**			26	29	34	29	32	36	28	33	38
Románia**			23	30	37	27	32	40	26	34	42
EU-27			-	87	90	95	95	96	100	100	100

Forrás: Sarudi 2003, 41.p.; KSH Területi Statisztikai Évkönyvek, 2002, 2006, 2007; Magyar Régiók Zsebkönyve, 2002, 2006; <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>

*EU-10 = a 2004-ben csatlakozott országok; ** 2007-ben csatlakozott országok

⁴ A 15 tagállam 211 NUTS-2 régiójából az adatok mindig a 207 régiót tartalmazzák, Franciaország négy tengerentúli régiója (Guadeloupe, Guyana, Martinique, és Réunion) nélkül.

2. Régiók közötti fejlettségi különbségek

A területi fejlettségi különbségek még markánsabban jelentkeznek, ha azokat nem országosan, hanem a régiók szintjén hasonlítjuk össze.

2000-ben az egy főre jutó GDP az EU 211 NUTS 2 szintű régiójában az EU-15-ök átlagának 46%-a (Iperios Görörországbán) és 240%-a (Belső London Nagy Britanniába) között ingadozott. A régiók 12%-a az EU átlagának 125%-a felett helyezkedett el, ugyanakkor egynegyede az átlag 75%-a alatt szerepelt. A 10 csatlakozó ország 53 db NUTS-2 szintű régiója közül a GDP/fő a román Nord-Est régióban volt a legalacsonyabb az EU-15-ök átlagának 19%-ával, míg Prágában a legmagasabb 119%-kal.

A GDP/fő szerinti sorrendben 2000-ben hét, 2004-ben tíz, 2007-ben pedig tizenhét régió fejlettsége haladta meg az uniós átlag másfélszeresét. A legfejlettebbek ragsorának élén mindegyik évben Belső London, Brüsszel, Hamburg és Luxemburg álltak, a legtöbb toplistás régió Németországban volt. A negatív toplistát 2000-ben görög, francia és portugál régiók vezették, az Unió bővülését követően viszont lengyel magyar, bulgár, és román régiók léptek a leg elmaradottabbak helyébe. 2000-ben az egy főre jutó GDP-ben mért fejlettségi különbség - a legfejlettebb Belső London és a legelmaradottabb Iperios között - az érintett régiók fejlettségi indexének hányadosával mérve - 5,2 szeres volt. A 25 tagúra való bővüléskor ez a különbség 8,4-szeresére, a 27 tagúra való bővüléskor pedig (Belső London 334%-os és a bulgár Észak- Nyugat 26%-os indexével számolva) már 13-szorosára nőtt (*Táblázat 2*).

Táblázat 2. Az egy főre jutó GDP (PPS) szélsőértékei az EU régiókban, %

A 10 legfejlettebb régió			A 10 legelmaradottabb régió		
2000, EU-15 = 100%					
1	Belső London (UK)	240	1	Ipeiros (GR)	46
2	Brüsszel (BE)	219	2	Réunion (FR)	49
3	Luxembourg (LU)	194	3	Dytiki Ellada (GR)	50
4	Hamburg (DE)	180	4	Extremadura (Spanyolország)	52
5	Ile de France (FR)	157	5	Acores (Portugália)	53
6	Felső-Bajorország (DE)	154	6	Guyane (Franciaország)	53
7	Bécs (AT)	152	7	Anatoliki Maked., Thraki (GR)	54
8	Darmstadt (DE)	148	8	Ionia Nisa (Görögország)	57
9	Uusimaa (Finnország)	145	9	Guadeloupe (Franciaország)	57
10	Utrecht (Hollandia)	143	10	Centro (Portugália)	57
	Átlag	166		Átlag	53
2004, EU-25 = 100%					
1	Belső London (UK)	278	1	Lubelskie (PL)	33
2	Brüsszel (BE)	238	2	Podkarpackie (PL)	33
3	Luxembourg (LU)	234	3	Podlaskie (PL)	36
4	Hamburg (DE)	184	4	Swietokrzyskie (PL)	37
5	Ile de France (FR)	173	5	Warminsko- Mazurskie (PL)	37
6	Bécs (AT)	171	6	Opolskie (PL)	37
7	Berkshire,...& Oxfordshire (UK)	165	7	Észak-Magyarország (HU)	38
8	Bolzano (I)	160	8	Vichodne Slovensko (SK)	39
9	Felső-Bajorország (DE)	158	9	Észak-Alföld (HU)	39
10	Stockholm (S)	158	10	Dél-Alföld (HU)	40
	Átlag	183		Átlag	36
2007, EU-27 = 100%					
A 20 legfejlettebb régió			A 20 legelmaradottabb régió		
1	Belső London (UK)	334	1	Észak-Nyugat (BG)	26
2	Luxembourg (LU)	275	2	Észak-Kelet (RO)	27
3	Brüsszel (BE)	221	3	Észak-Közép (BG)	27
4	Hamburg (DE)	192	4	Dél-Közép (BG)	27
5	Prága (CZ)	165	5	Yugoiztochen (BG)	31
6	Ile de France (FR)	169	6	Severoiztochen (BG)	32
7	Southern&Easternd (IE)	166	7	Dél-Nyugat Olténia (RO)	33
8	Groningen (NL)	165	8	Dél-Kelet (RO)	34
9	Felső-Bajorország (DE)	165	9	Dél- Muntenia (RO)	34
10	Stockholm (SE)	165	10	Kárpátalja (PL)	37
	Elsőtíz régió átlaga	189		Első tíz régió átlaga	31
11	Bécs	163	17	Dél-Alföld (HU)	42
12	Pozsony	160	18	Swietkrzyskie (PL)	42
18	Hovedstaden (DK)	150	19	Centru (RO)	42
20	Aland (FI)	143	20	Dél-Dunántúl (HU)	43
	Első húsz régió átlaga	177		Első húsz régió átlaga	35

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyv, 2006, 2008 és az Eurostat New Release internetes rovata 25/2010 - www.ec.europa.eu/eurostat alapján a szerzők összeállítása

A regionális különbségek értékelésénél figyelembe kell venni, hogy az **ingázás torzítja** az egyes országok, vagy a régiók egy főre jutó GDP-ben történő összehasonlítását. A nagyvárosi régiók esetében a pozitív ingázási különbözet általában azt eredményezi, hogy ezekben a térségekben magasabb a termelés értéke, mint ami az adott területen lakó foglalkoztatottak által elérhető volna. Következésképpen a GDP/fő mutató túlbecsüli az

ingázókat befogadó régiók termelékenységét és alulértékeli az ingázók lakóhelye szerinti régiókéét. Hatással van a GDP/fő mutatóra a népesség struktúrája is. Ha minden mást egyformának tekintünk, azokban a régiókban, ahol viszonylag magas a gyermekek, tanulók és nyugdíjasok aránya, vagy magas a munkanélküliség, kevesebb az GDP/fő értéke, mint azokban a térségekben, ahol ezek a népességcsoportok kisebb arányban fordulnak elő.

Az *Európai Unió 2004. és 2007. évi bővülése után* nem csak a regionális különbségek mélyültek el, hanem jelentősen megnőtt azon lakosok száma is, akik olyan régiókban élnek, ahol a GDP/fő a közösségi átlag 75%-a alatt van⁵. Ez a szám az EU 15-ök területén 66 millió főt, az EU-25-ök területén 112 millió főt, az EU-27-ek területén pedig 153 millió főt tett ki (Marie-Claude 2006, 176. p.). 2007-ben az új tagországok lakosságának több, mint 90%-a élt olyan régiókban, ahol az egy főre jutó GDP nem érte el az EU-25 átlagának 75%-át, sőt az új régiók kétharmadában még az uniós átlag felénél is kevesebb volt a jövedelem. (Blahó, 2007. 163. p.) (Táblázat 3),

Táblázat 3. A 75%-os fejlettségi szint alá tartozó régiók száma és népessége az Európai Unióban

	15 tagú EU ¹	25 tagú EU ²	27 tagú EU ³
Régiók száma (db)	46	65	66
Az összes régió %-ában	22	24	24
Régiók népessége (millió fő)	66	112	153
Az EU népességének %-ában	17	27	32

Forrás: European Commission (DGREGIO), 2002 alapján Szentirmai, Kalupka 2004, 36. p., Területi Statisztikai Évkönyv 2008, Eurostat New Release 25/2010 www.ec.europa.eu/eurostat alapján a szerző összeállítása

1/EU-15 = 100: A 75%-os küszöb viszonyítási alapja a 15 tagú Közösség átlaga 2000-ben

2/EU-25 = 100: A 75%-os küszöb viszonyítási alapja a 25 tagú Közösség átlaga 2004-ben

3/EU-27 = 100: A 75%-os küszöb viszonyítási alapja a 27 tagú Közösség átlaga 2007-ben

3. Tagállamokon belüli fejlettségi különbségek

Egy adott ország társadalma közvetlenül nem az országok közötti fejlettségbeli eltérésekkel, hanem egy adott országon belüli regionális különbségekkel, illetve ezek hatásaival szembesül, akár a növekedési lehetőségeket, akár a munkanélküliség alakulását, akár más körülményeket (foglalkoztatás, jövedelem, településfejlődés, infrastruktúra, stb.) veszi szemügyre. Ezért a területfejlesztési politika kiemelt figyelmet fordít az egyes országokon belül az egyes régiók között fennálló különbségek feltárására is. A regionális különbségek az Unió valamennyi tagországán belül jelentősek, a fejlettebb és a kevésbé fejlett országokban egyaránt fennállnak. A 15 régi tagállam átlagában 2000-ben a legfejlettebb

⁵ Ezek a régiók képezik az EU elmaradott térségeit

régió teljesítménye kétszer akkora volt, mint és a legelmaradottabb. Az újonnan csatlakozott közép-kelet-európai országokban ez az eltérés kettő és félszeres.

Annak érdekében, hogy a regionális eltéréseket reálisabban – ne csak a szélső értékek dimenziójában - lehessen értékelni, a második legfejlettebb, és a legfejletlenebb régió fejlettségi különbségét is szokás megvizsgálni. Egy ilyen vizsgálat szerint *a területi eltérések a közép-kelet-európai országokban kisebbek, a régiók homogénebbek, vagyis a fejlettségi szintjük közelebb áll egymáshoz, mint Nyugat-Európában.* Mindez Kelet-Európa sajátos területi szerkezetével magyarázható, aminek az a lényege, hogy ezekben az országokban a fővárost is magába foglaló régiók fejlettsége jobban kiemelkedik a többi régió közül, mint a régebbi tagországban, és ez növeli a szélső értékek eltéréseit (Táblázat 4).

Táblázat 4. Az Európai Unió tagországain belüli fejlettségi különbségek¹

Ország	A legfejlettebb és a legfejletlenebb régió hányadosa		A második legfejlettebb és a legfejletlenebb régió hányadosa, 2007
	2000	2007	
Az EU-15 tagállamai			
Ausztria	2,12	2,01	1,72
Belgium	3,09	2,95	1,81
Dánia	-	1,65	1,26
Finnország	1,96	1,61	1,53
Franciaország	2,02	2,01	1,30
Görögország	1,56	2,13	1,60
Hollandia	1,54	1,59	1,49
Írország	1,51	1,68	-
Nagy-Britannia	3,24	4,57	2,14
Németország	2,88	2,31	1,99
Olaszország	2,22	2,04	2,03
Portugália	1,88	1,75	1,60
Spanyolország	2,11	1,90	1,83
Svédország	1,51	1,53	1,09
Átlag	2,10	2,01	1,59
Kelet - közép-európai tagországok			
Bulgária	1,60	2,42	1,23
Csehország	2,64	2,78	1,21
Lengyelország	2,13	2,37	1,59
Magyarország	2,36	2,61	1,56
Románia	1,85	3,47	1,45
Szlovákia	2,44	3,48	1,43
Szlovénia	-	3,46	-
Átlag	2,18	2,52	1,31

Forrás: A szerző számítása a Területi Statisztikai Évkönyv, 2002, és az EUROSTAT New Release internetes rovatára 25/2010 www.ec.europa.eu/eurostat alapján

1/ Luxemburg és a 2004-ben belépett balti államok, illetve Ciprus és Málta az egész ország területét tekintik NUTS-2 régióknak, ezért esetükben a számítás nem értelmezhető. Szlovákia csak két régiót jelölt ki NUTS 2 szinten

Mind az Európai Unió, mind hazánk régióinak adatai azt jelzik, hogy

- a területfejlesztésben az utolérés még évtizedes távlatban is illúzió;
- az esetek döntő többségében még egy jól érzékelhető felzárkózási folyamat se indult meg, jórészt gazdag régiók átlagosnál gyorsabb fejlődése következtében;
- a reális cél az elmaradottabb régiók esetében egy olyan ütemű fejlődési folyamat elindítása és fenntartása, ami biztosítja a növekvő átlag követését és megakadályozza egy tartós leszakadási folyamat kialakulását.

4. Regionális különbségek Kelet-Közép-Európában

Országok közötti különbségek

A 2004. május 1-én az Európai Unióhoz nyolc, korábban szocialista berendezkedésű közép-kelet-európai állam (Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia), továbbá Ciprus és Málta csatlakozott. A nyolc volt szocialista ország három évtizeddel azelőtti közel azonos gazdasági teljesítménye az ezredfordulóra jelentősen differenciálódott, a legmagasabb fejlettségi szintet a Cseh Köztársaság és Szlovénia érte el. 2007-ben, az Unió újabb bővülésének évében ugyancsak ez a két ország volta legfejlettebb kelet-közép-európai ország, ezzel szemben Románia és Bulgária egy főre jutó bruttó hazai terméke a 27 tagú Közösség átlagának mindössze a 38, illetve a 42 százalékát tette ki (Táblázat 5).

Táblázat 5. A 2004-ben és 2007-ben csatlakozott országok néhány főbb adata

Ország	Terület, ezer km ²	Népesség ezer fő	GDP/fő (PPS)			GDP/fő (PPS) az EU átlag %-ában		
			2000	2004	2007	2000 EU15=100	2004 EU25=100	2007 EU27=100
2004-ben felvett országok								
Ciprus	5,7	740		19 648	23 300	76	87	94
Cseh Közt.	77,3	10 216	12 621	16 171	19 900	56	71	80
Észtország	43,4	1 349	9 147	11 978	17 100	40	53	69
Lengyel.	312,7	38 182	8 951	10 908	13 600	39	48	54
Lettország	62,3	2 313	6 992	9 775	13 900	31	43	56
Litvánia	62,7	3 436	8 078	10 981	14 800	36	49	59
Magyar.	93,0	10 107	11 426	13 751	15 600	50	61	63
Málta	0,3	401	-	15 988	19 000	...	71	76
Szlovákia	49,0	5 382	10 478	12 196	16 900	46	54	68
Szlovénia	20,1	1 997	15 255	17 920	22 100	67	79	89
Összesen			8 696	12 402	15 464	39	55	60
2007-ben felvett országok								
Bulgária	111,0	7 781	5 991	7 134	9 400	26	32	38
Románia	229,9	21 685	5 463	7 301	10 400	23	32	42

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyvek megfelelő évi kötetei alapján a szerzők összeállítása

Az Európai Unió 8 kelet-közép-európai tagállamának együttes bruttó hazai terméke a csatlakozást megelőző kilenc évben folyamatosan (évente 3,0 és 0,4 százalékponttal) meghaladta az EU-15 gazdasági növekedését, így a két ország-csoport közötti fejlettségi különbség valamelyest mérséklődött. A 2004-ben csatlakozó 8 ország együttes GDP értéke 898,5 milliárd euró volt, szemben 25 tagú Közösség 10 315,6 milliárd eurójával. Ez az összeg az EU-25 bruttó hazai termékéből 8,7%-ot tett ki. A népességen belüli aránya pedig 16% volt. A térség felzárkózását az itt élők életszínvonalának mérsékelt javulását jelzi, hogy a 8 új tagállam egy főre vetített GDP-je 2004-ben 12 312 euró volt, ami 24%-kal több mint 2000-ben. A növekedés üteme majd kétszer akkora volt, mint a 25 tagállamban együttvéve. Ennek eredményeképpen a térség relatív fejlettségi lemaradása csökkent: az ezredfordulón a GDP/fő mutató az EU-25 átlagának 50,1%-a volt, 2004-ben viszont megközelítette, annak 55%-át. A fejlettségi lemaradás mérséklődését az ebbe lehetővé, hogy a KKE – i országok bruttó hazai termékének éves volumenváltozása a csatlakozást megelőző kilenc évben folyamatosan meghaladta az EU-15 gazdasági növekedését.

Lengyelország, mint a legnagyobb a csatlakozók közül – annak ellenére, hogy a legalacsonyabb GDP/fő-vel rendelkező országok között található – 416,9 milliárd eurós GDP-jével csaknem felével járul hozzá a csatlakozó országok összes előállított hazai termékéhez. A következő legnagyobb hányadot Csehország és Magyarország összterméke teszi ki.

Régiók közötti különbségek

Az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején lezajlott politikai, gazdasági és társadalmi fordulat térségenként eltérő demográfiai, strukturális és munkaerő-piaci folyamatokat indított el. A gazdasági szerkezet átalakulása az egyes régiókat másképpen érintette. Az átalakulás vesztesei más európai országokhoz hasonlóan – a kelet-közép-európai országok esetében is a kitermelő-és a nehézipari térségek, illetve – itteni jellegzetességként - az összefüggő agrárvidékek lettek, a nyertesek pedig az infrastruktúrával, jó közlekedési kapcsolatokkal, képzett munkaerővel rendelkező térségek közül kerültek ki. A piacgazdaság kiépülése tovább fokozta a regionális különbségeket.

A kelet-közép-európai országok 2000. évi *15-ös toplistáját* cseh, szlovák, magyar és lengyel régiók képezték, közülük csak Prága fejlettsége haladta meg az Unió átlagát. 2007-ben - Bulgária kivételével - már minden NUTS-2 régióval rendelkező közép-kelet-európai ország

képviselteti magát a legtehetősebbek listáján, és négy régió (Prága, Pozsony, Közép-Magyarország, Zahodna Slovenija) teljesítőképessége meghaladja az Európai Unió átlagát.

A kelet-közép-európai országok 15 legszegényebb régiója megegyezik az Unió legszegényebb régióival. 2000-ben csupán román, bulgár és lengyel régiók szerepeltek a legszegényebbek között, 2007-ben viszont már megjelent a listán Észak-Alföld és Észak-Magyarország is. Észak Alföld az Európai Unió 12., Észak-Magyarország a 13. legelmaradottabb térségének számított. Ennél rosszabb mutatója csupán öt bulgár, 4 román, és két lengyel régiónak volt.

A regionális teljesítőképesség szélsőértékeit (a legalacsonyabb és legmagasabb értékeit) képviselő régiók (a romániai északkelet, illetve a bulgáriai Severozapaden és Prága) között 2000-ben és 2007-ben egyaránt hétszeres különbség mutatható ki. Az 54 közül mindössze négy NUTS-2 régió (Prága, Pozsony, Közép-Magyarország, Zahodna Slovenija) teljesítőképessége haladja meg az Európai Unió átlagát, és ezekben a közép-kelet-európai ország népességének pusztán 14%-a él.

Kelet-Közép-Európa gazdasági térszerkezetének jellegzetessége, hogy a legnagyobb és a legkisebb teljesítményt produkáló régiók földrajzi elhelyezkedése jól körülhatárolható. A tizenöt leggazdagabb régió hat országban található. Ezek a régiók általában a fővárosokat magukba foglaló térségek (Prága, Pozsonyi körzet, Közép-Magyarország, Mazowieckie), vagy azok közelében helyezkednek el (Csehországban: Střední Čechy, Jihovýchod, Jihozápad), illetve az Unióhoz korábban csatlakozott államokkal határosak (Szlovénia). A legszegényebb régiók pedig az Unió keleti határai mentén fekszenek (5 Bulgáriában, 5 Romániában, 3 Lengyelországban, 2 Magyarországon) (Táblázat 6).

Táblázat 6. Kelet-Közép-Európa leggazdagabb és legszegényebb régiói

Legfejlettebb régiók					Legelmaradottabb régiók				
Régió/Ország			GDP/fő	%	Régió/Ország			GDP/fő	%
2000. év (EU15 = 100)									
1	Prága	CZ	26 900	119	1	Nord-Est	RO	4 200	19
2	Pozsony	SK	20 800	92	2	Sud	RO	4 900	22
3	Közép-Magyaró.	HU	17 300	77	3	Yuzhen tsentralen	RO	5 000	22
4	Mazowieckie	PL	13 300	59	4	Nord-Vest	RO	5 000	22
5	Nyugat-Dunántúl	HU	13 100	58	5	Severen tsentralen	BG	5 100	23
6	Jihozápad	CZ	11 700	52	6	Sud-Vest	RO	5 200	23
7	Jihovyhod	CZ	11 000	49	7	Severozapad	BG	5 200	23
8	Moravskoslezsko	CZ	10 800	48	8	Severoiztochen	BG	5 200	23
9	Közép-Dunántúl	HU	10 700	47	9	Sud-Est	RO	5 500	24
10	Severozápad	CZ	10 600	47	10	Centru	RO	6 100	27
11	Stredni Cechy	CZ	10 400	46	11	Yugoiztochen	BG	6 200	28
12	Strední Morava	CZ	10 200	45	12	Vest	RO	6 200	28
13	Slaskie	PL	9 900	44	13	Lubelskie	PL	6 300	28
14	Zapadné Slovensko	SK	9 800	43	14	Warminsko Maz	PL	6 900	31
15	Wielkopolskie	PL	9 400	42	15	Swietokrzyskie	PL	6 900	31
	15 régió átlaga		12 500	55		15 régió átlaga		5 400	24
2007. év (EU27 = 100)									
1	Prága	CZ	42 800	172	1	Severozapaden	BG	6 400	26
2	Pozsony	SK	39 900	160	2	Nord-Est	RO	6 600	27
3	Zahodna Slovenija *	SN	26 600	107	3	Severev tsentralen	BG	6 600	27
4	Közép-Magyarorsz.	HU	25 600	103	4	Yuzhen tsentralen	BG	6 800	27
5	Bukarest- Ilfov	RO	23 000	92	5	Yugoiztochen	BG	7 600	31
6	Mazowieckie	PL	21 700	87	6	Severoiztochen	BG	8 100	32
7	Stredni Cechy	CZ	18 700	75	7	Sud-Vest Oltenia	RO	8 100	33
8	Vzhodna Slovenija	SN	18 200	73	8	Sud-Est	RO	8 400	34
9	Jihovyhod	CZ	17 900	72	9	Sud-Muntenia	RO	8 500	34
10	Jihozápad	CZ	17 700	71	10	Podkarpackie	PL	9 100	37
11	Moravskoslezsko	CZ	16 800	67	11	Lubelskie	PL	9 200	37
12	Západné Slovenska	SK	16 500	66	12	Észak-Alföld	HU	9 800	39
13	Severovyhod	CZ	16 400	66	13	Észak-Magyaró.	HU	10 000	40
14	Strední Morava	CZ	15 500	62	14	Nord-Vest	RO	10 000	40
15	Severozápad	CZ	15 400	62	15	Podlaskie	PL	10 100	41
	15 régió átlaga		21 600	87		15 régió átlaga		8 400	43

Forrás: A szerzők számítása a Területi Statisztikai Évkönyv 2001, 2006 és az Eurostat New Release internetes rovat, a 25/2010 www.ec.europa.eu/eurostat alapján

*Megjegyzés: Szlovénia 2005-előtt az ország egész területét NUTS-2 régiónak tekintette

A kelet-közép-európai országok régiói a csatlakozást megelőzően *visszafogott gazdasági teljesítményt* mutattak, régióik többsége (53-ból 46) az uniós teljesítőképesség felét sem érte el. Ezekben a régiókban lakott a térség lakosságának 87%-a. Hét év alatt az 50% alatt teljesítő régiók száma 46-ról 27-re csökkent, és minden tagországból jutott régió magasabb fejlettségi kategóriába. A változások mögött egyrészt a kelet-közép-európai országok uniós átlagnál valamivel gyorsabb gazdasági növekedése, másrészt az uniós szintű fajlagos teljesítőképesség csatlakozások miatt bekövetkezett mérséklődése húzódik meg. A 2000 és 2007 közötti időszakban a vizsgált országokban a lakosságuk megoszlása is megváltozott:

az uniós átlag felénél alacsonyabb teljesítményt produkáló régiókban élők aránya 87-ről 49%-ra csökkent, az átlag 75%-a felett teljesítőké pedig megháromszorozódott. Ennek ellenére Románia népességének 90%-a, Bulgáriáénak 72%-a Magyarország és Lengyelország lakosságának nagyjából fele még 2007-ben is az EU átlag 50 %-a alatti GDP-jű régiókban él (Táblázat 7).

Táblázat 7: A közép-kelet-európai régiók fejlettségi színvonala

Ország	Az egy főre jutó GDP (PPS) értéke az EU átlagának százalékában					
	75 felett		75 - 50		50 alatt	
	régiók száma	népesség aránya %	régiók száma	népesség aránya %	régiók száma	népesség aránya %
2000. év (EU15 = 100)						
Cseh Köztársaság	1	11,5	1	11,0	6	77,5
Észtország	-	-	-	-	1	100,0
Lengyelország	-	-	1	13,1	15	86,9
Lettország	-	-	-	-	1	100,0
Litvánia	-	-	-	-	1	100,0
Magyarország	1	28,3	1	9,8	5	61,9
Szlovákia	1	11,4	-	-	3	88,6
Szlovénia	-	-	1	100,0	-	-
Bulgária	-	-	-	-	8	100,0
Románia	-	-	-	-	6	100,0
Összesen	3	4,4	4	8,8	46	86,8
2007. év (EU27 = 100)						
Cseh Köztársaság	2	23,0	6	77,0	-	-
Észtország	-	-	1	100,0	-	-
Lengyelország	1	13,6	5	36,8	10	49,6
Lettország	-	-	1	100,0	-	-
Litvánia	-	-	1	100,0	-	-
Magyarország	1	28,5	2	20,9	4	50,6
Szlovákia	1	11,2	2	59,6	1	29,2
Szlovénia	1	46,2	1	53,8	-	-
Bulgária	-	-	1	27,6	5	72,4
Románia	1	10,4	-	-	7	89,6
Összesen	7	13,9	20	36,6	27	49,5

Forrás: A szerzők számítása a Területi Statisztikai Évkönyvek megfelelő évi kötetei és az Eurostat News Release 25/2010 www.ec.europa.eu/eurostat internetes kiadványa alapján

A tagországokon belüli regionális különbségek - a gazdasági fejlődés ütemének függvényében – régióként eltérően alakultak, összességében növekedtek. Az ezredfordulón a legfejlettebb és a legelmaradottabb régió teljesítménye közötti eltérés Bulgáriában és Romániában volt a legkisebb mértékű, a többi országban az eltérések több mint kétszeresek voltak. 2007-re a helyzet annyiban változott, hogy Bulgária mellett Lengyelországban volt a legalacsonyabb a régiók fejlettségi különbsége, a többi országban ez az érték már a 2,8-3,5 közötti sávban helyezkedett el. Hét év alatt a régiók közötti gazdasági egyenlőtlenség tehát nemcsak az egyes országokban külön-külön, hanem a vizsgált tagállamok együttesét

tekintve is nőtt. Ennek ellenére az egy főre jutó GDP alapján mért területi különbségek uniós szinten jóval nagyobbak, mint a kelet-közép-európai országok szintjén (Táblázat 8).

Táblázat 8. Az egy főre jutó GDP regionális különbségei a kelet-közép-európai országokban*(2000, 2007)

Ország	A legfejlettebb		A legelmaradottabb		Kü-lönbség
	régió egy főre jutó GDP-je vásárlóerő-paritáson,				
	2000. év				
Bulgária	Yugozapaden	35,6	Yuzhen tsentralen	22,2	1,60
Csehország	Prága	119,0	Strední Morava	45,0	2,64
Lengyelország	Mazowieckie	59,1	Lubielski	27,7	2,13
Magyarország	Közép-Magyarország	76,5	Észak-Alföld	32,5	2,36
Románia	Bukarest-Ilfov	34,2	Nord-Est	18,5	1,85
Szlovákia	Pozsony	92,1	Vyhodne Slovensko	37,7	2,44
Szlovénia	-	-	-	-	-
Átlag		61,5		27,5	2,23
EU-15	Belső-London (UK)	336,0	Norte (PO)	64,0	5,20
	2007. év				
Bulgária	Yugozapaden	62,0	Severozapaden	25,6	2,4
Csehország	Prága	171,8	Severozapad	61,7	2,8
Lengyelország	Mazowieckie	87,1	Podkarpackie	36,7	2,4
Magyarország	Közép-Magyarország	102,9	Észak-Alföld	39,4	2,6
Románia	Bukarest-Ilfov	92,2	Nord-Est	26,6	3,5
Szlovákia	Pozsony	160,3	Vyhodné-Slovensko	46,0	3,5
Szlovénia	Zahodna Slovenija	106,7	Vyhodné-Slovenija	73,1	1,5
Átlag		98,2		39,9	2,5
EU-27	Belső London	334,2	Severozapaden (BU)	25,6	13,0

Forrás: A szerzők számítása a KSH Területi Statisztikai Évkönyveinek megfelelő kötetei és az Eurostat internetes kiadványának (News Release 25/2010 - február. 18. www.ec.europa.eu/eurostat) adatai alapján

Megjegyzés: a NUTS-2 régióval nem rendelkező balti államok nélkül

AZ EREDMÉNYEK ÉRTÉKELÉSE

A területi egyenlőtlenségek a gazdaság és társadalom térbeli változásának szükségszerű kísérő jelenségei, az egyes térségek (országok, régiók) közötti fejlettségbeli eltérések megjelenési formái. A részben természeti, részben társadalmi és gazdasági okokra visszavezethető térbeli különbségek ezért természetesnek is tekinthetők. Ugyanakkor nem szabad eltekinteni attól, hogy a regionális politika legfontosabb célja éppen a területi különbségek mérséklése, hogy ennek révén méltányos szintű átlagos életszínvonalat és jövedelmet lehessen biztosítani a fejletlenebb térségekben élők számára is.

Hosszabb távon vizsgálva megállapítható, hogy 1960 és 2000 között mérséklődtek az Unió 15 régi tagállama és azok régiói közötti különbségek, a kevésbé fejlett tagországok és régiók teljesítménye közeledett az uniós átlaghoz. A felzárkózásban eleinte főleg az integrációból származó gazdaságszerkezeti, termelékenységi és foglalkoztatási tényezők játszottak

szerepet, az 1990-es évek óta viszont már érvényesült az Unió regionális politikai támogatásainak kedvező hatása.

Az Unió 2004. évi, de különösen a 2007. évi bővítésekor a csatlakozó országok gazdasági ereje és átlagos fejlettségi szintje jóval elmaradt a régebbi tagországokétól. Az új tagországok 2007-ben átlagosan 40%-kal voltak fejletlenebbek, mint a régiek, és a 20 legelmaradottabb régió mindegyike az új tagországokban helyezkedett el.

Közép-Kelet- Európa országaira jellemző, hogy a három évtizeddel azelőtti közel azonos gazdasági teljesítményük az ezredfordulóra jelentősen differenciálódott, a legmagasabb fejlettségi szintet a Cseh Köztársaság és Szlovénia érte el. 2007-ben az Unió bővítésének évében ugyancsak ez a két ország volt a legfejlettebb, ezzel szemben Románia és Bulgária egy főre jutó bruttó hazai terméke a 27 tagú közösség átlagának mindössze 38, illetve 42 %-át tette ki.

Közép-Kelet- Európa régiói közül a legfejlettebbek Prága, Pozsony, Zahodna Slovenija és Közép-Magyarország, a legfejletlenebbek pedig a lengyel Podlaskie, a román Észak-Nyugat és a magyarországi Észak- Magyarország és Észak-Alföld régiók.

Közép-Kelet-Európa térszerkezetének jellegzetessége, hogy a leggazdagabb régiók általában a fővárosokat magukba foglaló térségek, illetve az Unióhoz korábban csatlakozott államokkal határosak. A legszegényebb régiók pedig az Unió keleti határai mentén fekszenek (Bulgáriában 5, Romániában szintén 5, Lengyelországban 3, Magyarországon 2.)

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK

A területi fejlettségi vizsgálatok azt mutatják, hogy 1960 és 2000 között az Európai Unió régi (EU-15) tagországaiban egy lassú felzárkózási folyamat zajlott le, ami 2007-ig mérséklődő ütemben tovább folytatódott. A 2004-ben és 2007-ben csatlakozott közép-kelet-európai országok és régiók között erősödött a differenciálódás, miközben a két ország-csoport közötti fejlettségbeli különbség összességében és átlagában alig módosult.

Az adatok azt jelzik, hogy

- a területfejlesztésben az utolérés még évtizedes távlatban is nehezen képzelhető el,
- az esetek döntő többségében még egy jól érzékelhető felzárkózási folyamat sem indult meg, főleg a gazdag régiók átlagosnál gyorsabb fejlődése következtében,

- reális cél az elmaradottabb régiók esetében egy olyan ütemű fejlődési folyamat elindítása és fenntartása lehet, ami biztosítja a növekvő átlag követését és megakadályozza egy tartós leszakadási folyamat kialakulását.

IRODALOMJEGYZÉK

KÖNYV

Blahó András (2007): Európai integrációs alapismeretek. Aula Kiadó: Budapest, 2007
Kengyel Ákos 2004. Az Európai Unió regionális politikája. Aula Kiadó: Budapest, 2004
Sarudi Csaba 2003: Térség-és vidékfejlesztés. A magyar térgazdaság és az Európai Unió. Kaposvár: Agroinform Kiadó, 1-308 p. (ISBN: 963 502 783 4)

KÖZLEMÉNY

Jelenka György-Sarudi Csaba, 2008: A Region Torn in Two - The Development Possibilities of the Background of Lake Balaton, In: Journal of Central European Agriculture. Vol 9. No. 3. 411- 418. p. (ISSN 1332 9049) www.agr.hr/jcea